

és festői részletekben. A japánok tiszteletének hiánya egykori brit szövetségesekkel szemben kezdettől fogva tapintható, sőt explicit volt; olyasvalami, aminek gyanút kellett ébresztenie – és gyanút is ébresztett – a briteknél.

A könyv hasznos frissítő a 19. század utolsó évtizedeitől végig a 20. század közepéig tartó időszakról. Fenby beszámolója a Csingtao elleni japán támadásról (nyugodtan beszélhetünk japán támadásról, hiszen többnyire a japánok vettek részt a harcokban, a britek csekélyebb, támogató jellegű szerepet játszottak) hátborzongatóan hasonlít a Hongkong elleni japán invázióhoz, ami a következő háborúban történik majd. Partraszállások, városi területek ágyúzása és bombázása, a védelmi vonalak fokozatos feladása, az üzenetek az otthoni kormánytól, amelyek bátorságra buzdítják a reménytelenséggel szembenező védőket... Úgy tűnik – bár anakronisztikusan –, mintha Csingtao csak hadgyakorlat lett volna.

Hogy van-e bármi, ami hiányosságként említhető? Nos, talán csak egy. A szerkesztési stílus úgy tűnik ellenszenvvel viseltetett a helyi értékeket elválasztó vesszők iránt.⁶ Egyetlen vesszőt kivéve – a „4,700”-ban a 6. oldalon – az olvasóra marad a feladat, hogy számlálja a nullákat például az „55000”-ben és az „550000”-ben, és kislabizálja, hogy mekkora mennyiségekről van szó. Ettől az apróságtól eltekintve azonban a *Csingtao ostroma* nemcsak az fajta fogyasztható kiadvány, ami újra megszokott dologgá teheti a könyvek olvasását a tömegközlekedési eszközökön, hanem hasznos lehet (különösen Kínában) a középiskolák és az egyetemek számára is, mint magával ragadó esszé, amely bemutatja, hogy néha mennyire nem elszigeteltek az első pillantásra annak tűnő események.

(*The Asian Review of Books*)

John D. Van Fleet⁷

A Jangce Sztálingrádjá:
az 1937-es sanghaji csata története

Peter Harmsen: Shanghai 1937: Stalingrad on the Yangtze (Casemate Books, 2013, 320 oldal) című könyvének bemutatása

Ki nyerte a második világháborút? Nos, mi amerikaiak általában úgy véljük, hogy mi voltunk azok, ámbár ez nyilvánvaló tévedés. Hisz mire 1941. december elején az Egyesült Államok hadat üzent a Japán Császárságnak és a náci Németországnak, a háború már harmadrészt befejeződött. Hirohito szent harcosai már régóta véreztek Kínában, Hitler Szovjetunió elleni inváziója pedig – egy évvel azután, hogy a Führer saját „szent” harcosai, azaz a Luftwaffe pilótái elvesztették az angliai csatát – egyre inkább kezdett hasonlítani Napóleon oroszországi hadjáratára.

Az oroszok, bizonyos mértékig helyesen, azt hiszik, hogy ők nyerték meg a háborút, és ugyanígy vannak ezzel a kínaiak is. A kérdés valójában szinte könyörög azért, hogy a következő választ adjuk rá: „senki – mindenki veszített.” Hirohito mérsárosait végül kiűzték Kínából, ám a háború mintegy 20 millió kínai életét követelte. (Ez a szám magában foglalja a hazai atrocitások áldozatainak számát is – 1938 júniusában például a Kuomintang vezetője, Csang Kaj-sek átvágatta a Sárgafolyó gátjait, hogy a japánok előrenyomulását lassítsa, és az áradások következtében több mint félmillió ember halt meg.) A szovjetek még ennél is többet áldoztak fel saját népükből azért, hogy kiűzzék Hitler Wehrmachtját, Luftwafféjét és az Einsatzgruppékat az országukból – a halálos áldozatok száma itt is magában foglalja a Sztálin saját céljai érdekében feláldozott embereket.

7 John D. Van Fleet a Dél-kaliforniai Egyetem (USC) és a sanghaji Jiao Tong Egyetem (SJTU) egyik közös képzésének dékánhelyettese Sanghajban. *Tales of Old Tokyo* című könyve, egy vágta a város történetén keresztül 1853-tól 1964-ig, 2014 elején jelenik meg.

6 Az angolszász írásmód szerint a száznál nagyobb, számokkal kiírt számokban vesszővel jelölik a helyi értékeket. Így például a 4700 angolos írásmóddal 4,700, az 55000 55,000 stb.

Sanghajban 1937 nyarára már meglehetősen feszült volt a helyzet. A japánok öt évvel azelőtt támadták meg az országot, és azóta meghódították Kína északkeleti részének legnagyobb részét. A támadással egy időben a japánok kirobbantották és megnyertek egy mini-háborút a „Kelet szajhájában” – ez volt Sanghaj egyik beceneve abban az időben. Pulitzer-díjas *Stilwell and the American Experience in China* (Stilwell és az amerikai tapasztalat Kínában) című könyvében Barbara Tuchman tanúbizonyságot tesz a szépitő körülrás iránti tehetségéről, amikor Sanghaj 1932-es japánok általi bombázásáról így ír: ez volt „az első terrorbombázás a polgári lakosság ellen egy olyan korszakban, amelyben az hamarosan megszokottá vált.”

Az 1937-es sanghaji csatát egy lövés és egy halálhörgés indította el, hasonlóképp Ferenc Ferdinánd főherceg meggyilkolásához, ami huszonhárom évvel azelőtt kirobbantotta a Nagy Háborút. 1937. augusztus 9-én a sanghaji Hongqiao Repülőtér szélén meggyilkolták Ojama Iszaót, a japán tengerészgyalogság hadnagyát. A gyilkosság körülményei (amelyeket Harmsen háborzongató részletességgel mutat be) mindmáig vita tárgyát képezik.

Az eset után a japánok és a kínaiak tárgyalóasztalhoz ültek. A kínaiak azt hangoztatták, hogy az ország egész északkeleti részének japán megszállása elfogadhatatlan. Nem jött létre megállapodás – sőt, nem is volt lehetőség megállapodásra. A japánok szilárdan hittek császáruk isteni mivoltában, és isteni küldetésükben, hogy meghódítsák a régiót. Mindezt magában foglalta a *hakko icsiu* („az egész világ egy fedél alatt”) elképzelés, ami tulajdonképp pontos analógiája volt a nácik abban az időben használt *Lebensraum* (életér) elméletének, illetve az USA-ban a 19. században használt *Manifest Destiny* („nyilvánvaló elrendelés”, sorsszerű, nyilvánvaló végzet) fogalomnak.

A csata augusztus 13-án kezdődött utcai harcokkal, kézfegyverekkel és aknavetőkkel vívott tűzpárbajjal. Harmsen, aki két évtizedes kelet-ázsiai tapasztalattal rendelkezik, tanúbizonyságot tesz arról, hogy lélegzetelállító részletességgel ismeri a csatát – nemcsak magát a csatateret és az események történeti hátterét, hanem a

katonai alakulatokat is, le egészen a szakaszok szintjéig (sőt, még arról a sokféle csomóról is ír, amelyekkel a japán katonák a sisakjukat megkötötték). Az utolsó fejezetben így világítja meg a csatát követő pusztítás mértékét: „Az Északi-pályaudvar közvetlen környezete úgy nézett ki, mint valamiféle baljós holdbéli táj. A kibelezett épületek csontvázai úgy magasodtak, mint sokat látott sziklák a Hold felszínén.” Harmsen idézi Edgar Snow szavait is, aki 1941-ben így írt a csatáról: „Olyan volt, mintha a verduni ütközetet a Szajjánál vívták volna meg, teljes kilátással Párizsnak a folyó jobb partján levő felére, amely közben végig semleges terület volt. Vagy mintha a gettysburgi csatára a Harlemben került volna sor; miközben Manhattan többi része nem hadviselő megfigyelő maradt volna.”

Mind Sanghaj, mind Sztálingrád holdbéli tájra hasonlított a harcok után, és a két csatát nagyrészt elfelejtették azok a jenkik akik úgy gondolják, hogy az Egyesült Államok nyerte meg a háborút. De a „Jangce Sztálingrádjá” analógia nem egészen állja meg a helyét, mert a szovjetek visszafordították a németeket Sztálingrádnál (ahol – a németekhez hasonlóan – több mint kétszer annyi katonát vesztek, mint ahány amerikai katona az egész második világháborúban elesett), míg a sanghaji csata a kínaiak számára kudarcok sorozatának és nyolc évig tartó megszállásnak a kezdetét jelentette.

A csata következményei mindkét oldalon katasztrofálisak voltak. Csang Kaj-sek első próbálkozása arra, hogy tetteleg ellenálljon a japánoknak 200 000 katonájának életébe került. A veszteségek segítettek meggyőzni őt és társait, hogy „fel kell áldozniuk a területet azért, hogy időt nyerjenek”. Ez a stratégia az ezt követő években több millió kínai leigázásához és lemészárlásához vezetett.

A japánok számára a sanghaji csata a vég kezdetét jelezte: egy megsemmisítő vereség és az addig még elkövetendő elképzelhetetlen számú háborús bűn (amit a jelenlegi japán kabinet tagjai közül aggasztóan sokan tagadnak) előhírnöke volt. A japánokat megdöbbenette, hogy mennyire mesze álltak a valóságtól a kínaiakról alkotott téveszmék és a róluk szóló propaganda: a kínaiak tényleg harcoltak,

méghez a hősiesen és halálig. A japánok körülbelül 70 000 katonát vesztek a csatában, ez pedig alighanem egy nagyságrenddel nagyobb volt annál, amit vártak.

A japán katonákat felbőszítette a kínaiak ellenállása. Harmsen idézi egy tartalékos katonát, Maebara Hiszasi szavait: „*Miattatok, kínaiak miatt haltak meg a testvéreink ilyen szörnyű módon. Gondoskodunk róla, hogy megfizessetek ezért! [...] Ti akartátok ezt a háborút! Ez a ti hibátok!*” Harmsen elmeséli, hogyan fogott el Maebara osztaga három taláalomra kiválasztott parasztot, és hogyan fejezték le őket bosszúból – lassan és ügyetlenül, egyiket a másik után: „*Ma rosszul dolgoztunk. Egyik fej levágásához sem volt elég egyetlen kardcsapás. Legközelebb jobb munkát kell végeznünk.*”

A sanghaji csata vezetett közvetlenül a december 13-án kezdődő nankingi atrocitásokhoz. A japánok ostoba bosszúja, ami egyre mélyebbre és mélyebbre rángatta őket egy olyan háborúba, amit nem lehetett megnyerni. A következmények: több millió japán halott, tízszer annyi halott más országokban, és a háborús bűncselekmények olyan öröksége, amely még ma is nyomasztó teherként nehezedik a régióra.

(The Asian Review of Books)

Kerry Brown

Válogatott írások a mai Tibetről

Lixiong Wang, Tsering Woesser: Voices from Tibet: Selected Essays and Reportage (Hong Kong University Press, 2013, 136 oldal) című könyvének bemutatása

Az elmúlt mintegy két évben száznál is több tibeti vetett véget önégetéssel az életének. A politikai kétségbeesésnek ez a szörnyű kifejeződése is rávilágított arra, hogy a tibeti autonóm régióban és Kína más vidékein élő

tibetiek közül sokan érzik úgy, hogy súlyos veszély fenyegeti a kulturális identitásukat. Az érzés a pekingi központi kormányzat modernitásról alkotott elképzelésében gyökerezik, ami elmaradottnak tekinti a tibetiek sokasága által követett vallási gyakorlatokat. A Kínai Népköztársaság ortodox történetírásában Tibet 1949 előtti történetét úgy mutatják be, mint a lámák uralma alatti feudális kizsákmányolás korszakát, az ország 1959-es kínai megszállását pedig a felszabadulás pillanataként ábrázolják.

Tibetről írni igazi kihívást jelent. Ennek több oka is van, például a tibeti kérdésben érdekelt számos fél és szinte görcsösen védelemzett álláspontjaik, a térség státusának rendkívül átpolitizált jellege és ennek különböző nemzetközi megítélései, továbbá a Peking és a nemzetközi közösség egyes tagjai, illetve a bizonyos tibeti csoportok sorsával szimpatizáló magánszemélyek között dúló csata arról, hogy hogyan tekintsenek a régióra.

Tibet problémáját gyakran mutatják be olyan kérdésként, amit leginkább egymástól élesen elválasztható, fekete-fehér erkölcsi kategóriákban vizsgálnak. Ez a megközelítés, ami a két fentebb említett, egymással versengő perspektívából ered, már régóta az egyik fő akadálya annak, hogy megértsük, mi is történik igazából az országban és hogyan lehetne azt a legjobban értelmezni. Az egyik ellenszere ennek az, hogy megpróbálunk a lehető legfigyelmesebben hallgatni azokra – azaz a tibeti emberekre –, akiket a legközvetlenebbül érint ez a régóta fennálló probléma.

Csering Vözer világszerte az egyik legismertebb és legelismertebb az ilyen hangok közül. Vözer nem finomkodik a szavakkal; bátran és világosan beszél a Tibettel kapcsolatos kérdésekről. Ennek ellenére eddig sikerült elkerülnie az állambiztonsági apparátus keménykezű beavatkozását, ami már eddig is oly kíméletlennek bizonyult azokkal szemben, akik megpróbálták felemelni a szavukat.

A vékonyka, mintegy 130 oldalas kötetben találhatunk cikkeket Tibet gyarmatosításának történetéről, a vallási központból mára inkább turisztikai központtá vált Lhasáról, amelyet